

Diskriminace při poskytování pojištění

Jana Kvasnicová
David Slováček

22. června 2017

Obsah

- působnost veřejné ochránkyně práv
- případy veřejné ochránkyně práv
- právní vymezení pojmu diskriminace
- ochrana před diskriminací
- další možný vývoj právní úpravy

Působnost veřejné ochránkyně práv

Úkoly veřejné ochránkyně práv

- metodická pomoc obětem diskriminace při podávání návrhů na zahájení řízení z důvodů diskriminace
 - provádění výzkumů
 - zveřejňování zpráv a vydávání doporučení k otázkám souvisejícím s diskriminací
 - zajišťování výměny dostupných informací s příslušnými evropskými subjekty
- +
- tradiční působnost VOP
 - www.ochrance.cz
 - <http://eso.ochrance.cz/Vyhledavani/Search>

Případy veřejné ochránkyně práv

„Následky úrazu neodškodníme, protože lidé vašeho věku stejně špatně vidí“

(110/2012/DIS)

- Panu Ivovi je 60 let. Utrpěl zranění levého oka po zásahu hokejovým pukem. Následkem tohoto zranění byla porucha akomodace oka.
- Protože měl sjednané pojištění, požadoval odškodnění trvalých následků úrazu.
- Podle pojišťovny nemá nárok na pojistné plnění, protože porucha akomodace oka je v jeho věku přirozená.

„Následky úrazu neodškodníme, protože lidé vašeho věku stejně špatně vidí“

(110/2012/DIS)

- Je možné vyloučit některá pojistná plnění s odkazem na vyšší věk pojištěnce?
- Liší se situace, kdy došlo ke zhoršení zdravotního stavu následkem úrazu od situace, kdy zhoršení zdravotního stavu souvisí s věkem?

„Chtěl bych životní pojištění, ale trpím depresemi“ (7/2015/VOP, 1848/2014/VOP)

- Pan Tomáš si chtěl sjednat životní pojištění. Pojišťovna s ním uzavřela pojistnou smlouvu, ale poté, co z jeho zdravotnické dokumentace zjistila, že trpí depresemi, mu oznámila, že sjednané pojistné bude navýšeno o 50 %. Pan Tomáš s tím nesouhlasil a pojišťovna následně od pojistné smlouvy odstoupila.
- Pan Tomáš se ptá, zda se nejedná o diskriminaci, pokud pojišťovna navyšuje pojistné lidem, kteří trpí vrozenými chronickými nemocemi, jež nemohli ovlivnit.

„Chtěl bych životní pojištění, ale trpím depresemi“ (7/2015/VOP, 1848/2014/VOP)

- Mohl by se pan Tomáš úspěšně bránit diskriminaci z důvodu zdravotního postižení?
- Co by musel dokázat?
- Co by naopak mohla namítat pojišťovna?

„Platila jsem životní pojištění, ale nic nedostanu, protože jsem psychicky onemocněla“ (29/2011/DIS, 4998/2016/VOP)

- Paní Milada pracovala na manažerském postu a uzavřela životní pojištění zahrnující riziko vzniku plné invalidity, trvalých následků úrazu, denní odškodné, náhradu pro případ hospitalizace, plnění v případě pracovní neschopnosti.
- O šest let později jí byla diagnostikována duševní choroba a přiznán plný invalidní důchod.
- Když se zajímala o pojistné plnění, zjistila, že pro její diagnózu pojistné podmínky stanoví výlukou z pojistného plnění.

„Platila jsem životní pojištění, ale nic nedostanu, protože jsem psychicky onemocněla“ (29/2011/DIS, 4998/2016/VOP)

- Co by mohla paní Milada namítat, pokud by chtěla napadnout pojistné podmínky jako diskriminační?
- Čím by mohla argumentovat pojišťovna?
- Je přiměřené stanovit plošnou výlukou pro duševní nemoci?

„Nemohu se nechat pojistit, protože jsem byla závislá“ (207/2011/DIS)

- Paní Eva byla tři roky drogově závislá a prodělala hepatitidu typu C. Nyní již 10 let abstínuje, dle lékařských posudků je málo pravděpodobné, že by se závislost vrátila a hepatitida též nezanechala trvalé následky na jejím zdravotním stavu.
- Protože je hlavní živitelkou rodiny (manžel je na rodičovské dovolené s 1,5 ročním synem) a má sjednané dva hypoteční úvěry, projevila zájem o životní pojištění.
- Pojišťovny ji označily za nepojistitelnou, nebo předběžně stanovily přírážku až 200 %.

„Nemohu se nechat pojistit, protože jsem byla závislá“ (207/2011/DIS)

- Mohla by paní Eva napadnout jednání pojišťoven jako diskriminační?
- Jaký důvod rozlišování zde přichází v úvahu?
- Je pro účely pojištění rozdíl mezi zdravotním stavem a zdravotním postižením?

„Můžete se pojistit, ale nesmíte porodit“ (3939/2015/VOP)

- Paní Milena byla v 28. týdnu těhotenství a musela podstoupit cestu ze zahraničí do České republiky. Chtěla si s ohledem na svůj stav pro tento účel sjednat cestovní pojištění, ale zjistila, že si sice může sjednat cestovní pojištění, ale žádná z pojišťoven působících na českém trhu ji nepojistí na rizika spojená s těhotenstvím a předčasným porodem.
- Nechala se proto pojistit u zahraniční pojišťovny, která jí na výslovný dotaz sdělila, že bude samozřejmě krýt i rizika spojená s těhotenstvím a porodem, protože v opačném případě by se dopustila diskriminace.

„Můžete se pojistit, ale nesmíte porodit“ (3939/2015/VOP)

- Mohlo by stanovení výluky pro rizika spojená s těhotenstvím představovat rozlišování založené na pohlaví?
- Liší se situace, kdy je žena v době uzavírání pojištění již těhotná, od situace, kdy otěhotní (zjistí těhotenství) až po uzavření pojistné smlouvy?
- Na základě jakých údajů by bylo možné odůvodnit výluku z pojistného plnění na rizika spojená s těhotenstvím?

***„Příspěvek na prevenci nedostanu,
protože rodiče mají jinou pojišťovnu“
(11/2012/DIS, 79/2012/DIS)***

- Zdravotní pojišťovna umožňovala svým pojištěncům čerpat různé finanční prostředky z programu prevence, ale v případě pojištěnců mladších 18 let bylo podmínkou pro výplatu příspěvků, aby oba rodiče byli pojištěni u stejné pojišťovny. U osob starších 18 let taková podmínka nebyla stanovena.

***„Příspěvek na prevenci nedostanu,
protože rodiče mají jinou pojišťovnu“
(11/2012/DIS, 79/2012/DIS)***

- Může být stanovení jiných podmínek pro nezletilé pojištěnce diskriminací založenou na věku?
- Jak by mohla pojišťovna takovou praxi odůvodnit?

„Nemohu si pojistit schopnost splácet, protože už mi bylo 70“

- Banka spolu s krátkodobým úvěrem nabízí pojištění schopnosti splácet. Možnost sjednat si pojištění je však omezena věkovou hranicí 70 let.
- Paní Eva by měla o pojištění zájem, banka však argumentuje, že nemůže podmínky pojištění ovlivnit, protože je stanoví pojišťovna, s níž má pro tento účel sjednanou smlouvu.

„Nemohu si pojistit schopnost splácet, protože už mi bylo 70“

- Kdo by se mohl dopustit diskriminace? Banka, nebo pojišťovna?
- Pokud by se paní Eva domáhala ochrany před diskriminací, jaký by byl její hlavní argument?
- Jak by mohla pojišťovna odůvodnit stanovení horní věkové hranice?

Evidence stanovisek ochránce

<http://www.ochrance.cz/>

<http://eso.ochrance.cz/Vyhledavani/Search>

Přestávka na kávu

11.00 – 11.15

Právní vymezení pojmu diskriminace

Předpisy

- Listina základních práv a svobod
- směrnice EU:
 - 2000/43/ES (rasa, etnicita)
 - 2004/113/ES (pohlaví v přístupu ke zboží a službám)
 - návrh horizontální směrnice 2008/0140 (CNS) (ostatní důvody)
- zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele
- zákon č. 222/2009 Sb., o volném pohybu služeb
- zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví

Věcná působnost ADZ

Diskriminace ve smyslu ADZ je zakázána pouze ve vymezených společenských vztazích:

- zaměstnání, povolání, podnikání a jiná výdělečná činnost
- členství a činnost v odborových organizacích
- členství a činnost v profesních komorách
- sociální zabezpečení
- přiznání a poskytování sociálních výhod
- přístup ke zdravotní péči a její poskytování
- přístup ke vzdělání a jeho poskytování
- **přístup ke zboží a službám**, včetně bydlení, pokud jsou nabízeny veřejnosti

Zakázané diskriminační důvody

Dle ADZ je nepřipustné diskriminovat na základě:

- rasy
- etnického původu
- národnosti
- pohlaví (těhotenství, mateřství, otcovství, pohlavní identifikace)
- sexuální orientace
- věku
- zdravotního postižení
- náboženského vyznání
- víry
- světového názoru

Formy diskriminace

- definice obsaženy v § 2 až 4 ADZ
- ADZ rozlišuje diskriminaci:
 - **přímou**
 - **nepřímou**
- ADZ za další formy diskriminace považuje
 - **obtěžování**
 - **sexuální obtěžování**
 - **pronásledování**
 - **pokyn k diskriminaci**
 - **navádění k diskriminaci**

Formy diskriminace

- **přímá diskriminace** – § 2 odst. 3 ADZ
 - jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou na základě zakázaného diskriminačního důvodu zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci

Formy diskriminace

- obecná **nepřímá diskriminace** – § 3 odst. 1 ADZ
 - jednání nebo opomenutí, kdy je osoba na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe znevýhodněna oproti ostatním

Formy diskriminace

- zvláštní **nepřímá diskriminace** – § 3 odst. 2 ADZ
 - diskriminací z důvodu zdravotního postižení se rozumí také odmítnutí nebo opomenutí přijmout přiměřená opatření, aby měla osoba se zdravotním postižením přístup k určitému zaměstnání, k výkonu pracovní činnosti nebo funkčnímu nebo jinému postupu v zaměstnání, aby mohla využít pracovního poradenství, nebo se zúčastnit jiného odborného vzdělávání, ledaže by takové opatření představovalo nepřiměřené zatížení

Formy diskriminace

- **obtěžování** – § 4 odst. 1 ADZ
 - nežádoucí chování snižující důstojnost osoby nebo podmiňující chování na pracovišti
- **sexuální obtěžování** – § 4 odst. 2 ADZ
 - obtěžování (viz výše) mající sexuální povahu
- **pokyn k diskriminaci** – § 4 odst. 4 ADZ
 - chování osoby, která zneužije podřízeného postavení druhého k diskriminaci třetí osoby
- **navádění k diskriminaci** – § 4 odst. 5 ADZ
 - chování osoby, která druhého přesvědčuje, utvrzuje nebo podněcuje, aby diskriminoval třetí osobu
- **pronásledování** – § 4 odst. 3 ADZ
 - nepříznivé zacházení, postih nebo znevýhodnění, k němuž došlo v důsledku uplatnění práv na ochranu před diskriminací

Test diskriminace ve smyslu ADZ

- Zachází se s FO méně výhodně než s jinou ve srovnatelné situaci? **ANO**
 - Znevýhodnění se děje na základě právem zakázaného důvodu? **ANO**
 - Ke znevýhodnění dochází v právem vymezené oblasti? **ANO**
- X
- Lze znevýhodnění odůvodnit oprávněným účelem a přiměřeností dosahování tohoto účelu? **NE**

(v případě rasy, etnicity a národnosti není přípustné ospravedlnění)

Přípustné formy rozdílného zacházení

- § 7 odst. 1 ADZ
 - „Diskriminací není rozdílné zacházení z důvodu pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru ve věcech uvedených v § 1 odst. 1 písm. f) až j), pokud je toto rozdílné zacházení objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné. Ustanovení § 6 tím není dotčeno.“

Přípustné formy rozdílného zacházení

- § 7 odst. 2 ADZ
 - „Za diskriminaci se nepovažují opatření, jejichž cílem je předejít nebo vyrovnat nevýhody vyplývající z příslušnosti osoby ke skupině osob vymezené některým z diskriminačních důvodů a zajistit jí rovné zacházení a rovné příležitosti.“

Zákaz diskriminace v oblasti pojištění

- § 13a zákona o pojistné smlouvě (**zrušen**)
 - „Při určení výše pojistného nebo pro výpočet pojistného plnění je zakázáno použít hledisko odporující zásadě rovného zacházení. To platí i v případě, je-li jako hledisko při určení výše pojistného nebo pro výpočet pojistného plnění použito těhotenství nebo mateřství. **Tím není dotčeno použití věku nebo zdravotního stavu jako určujícího faktoru při stanovení výše pojistného a pro výpočet pojistného plnění u pojištění těch pojistných nebezpečí, u kterých je hodnocení pojistného rizika založeno na příslušných a přesných pojistně matematických a statistických údajích a je-li rozdíl ve výši pojistného či pojistného plnění přiměřený.**“
- § 2769 občanského zákoníku
 - „Použije-li pojistitel jako hledisko při určení výše pojistného nebo pro výpočet pojistného plnění **národnost, rasový nebo etnický původ nebo jiné hledisko odporující zásadě rovného zacházení** podle jiného zákona, nepřihlíží se ke zvýšení pojistného ani ke snížení pojistného plnění na základě těchto hledisek. To platí i v případě, je-li jako hledisko při určení výše pojistného nebo pro výpočet pojistného plnění použito těhotenství nebo mateřství.“

Jak se bránit diskriminaci

Antidiskriminační žaloba

- upuštění od diskriminace
- odstranění následků diskriminace
- přiměřené zadostiučinění
- náhrada nemajetkové újmy v penězích

Náhrada nemajetkové újmy

- dle judikatury SDEU má být sankce za diskriminační chování „účinná, přiměřená a odrazující“
- rozsudek SDEU Von Colson (C-14/83) ze dne 10. dubna 1984
- náhrada nemajetkové újmy plní funkci preventivní, satisfakční, sankční
- § 2957 občanského zákoníku
 - *„Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou ... [způsobení újmy] v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody.“*

Přenos důkazního břemene

- § 133a občanského soudního řádu
- uvede-li žalobce skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, je žalovaný povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení
- účel – přesun břemene na subjekt, který má přístup k relevantním informacím
- žalovaný nemá/nemůže prokazovat negativní skutečnost (nediskriminaci), ale skutečné důvody jednání
- zboží a služby – **rasa, etnicita, pohlaví**

Přenos v praxi

- žalobce:
 - *tvrdí, že došlo k neobvyklému / nepříznivému zacházení*
 - *dokazuje, že došlo k neobvyklému / nepříznivému zacházení*
 - *tvrdí, že bylo motivováno diskriminačním důvodem*
- unese-li žalobce důkazní břemeno, dochází k přenosu důkazního břemene
- žalovaný:
 - *tvrdí jinou motivaci namítaného jednání*
 - *dokazuje jinou motivaci namítaného jednání*
- nález ÚS ze dne 26. dubna 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04
- nález ÚS ze dne 8. října 2015, sp. zn. III. ÚS 880/15

Správní trestání

Zákaz diskriminace spotřebitele

§ 6

„Prodávající nesmí při prodeji výrobků nebo poskytování služeb spotřebitele diskriminovat“

Správní delikt

- skutková podstata: § 24 odst. 7 písm. c)
- dozor:
 - Česká národní banka

Regulace reklamy

- § 2 odst. 3 zákona o regulaci reklamy
 - „Reklama nesmí být v rozporu s dobrými mravy, zejména nesmí obsahovat jakoukoliv diskriminaci z důvodů rasy, pohlaví nebo národnosti nebo napadat náboženské nebo národnostní cítění...“
- § 48 zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání
- rozsudek NSS ze dne 15. 10. 2013, čj. 1 As 46/2013-44
 - „Pokud reklama obsahuje diskriminaci na základě rasy, pohlaví nebo národnosti, je třeba ji vždy považovat za rozpornou s dobrými mravy.“

Regulace reklamy – orgány dozoru

- Rada pro rozhlasové a televizní vysílání
- Státní ústav pro kontrolu léčiv
- Ministerstvo zdravotnictví
- Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský
- Ústav pro státní kontrolu veterinárních biopreparátů a léčiv
- Úřad pro ochranu osobních údajů
- **Krajské živnostenské úřady**

Co se děje v Evropě

-
- Směrnice Rady 2004/113/ES
 - Směrnice Rady 2000/43/ES
 - návrh horizontální směrnice 2008/0140 (CNS)
 - Rozsudek SDEU Test-Achats, C236/09
 - Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

Shrnutí

- ADZ zakazuje diskriminaci v oblasti zboží a služeb
- kromě rasy a etnicity je možné legitimní ospravedlnění
- důkazní břemeno se přesunuje pouze u rasy, etnicity, pohlaví
- zákaz diskriminace spotřebitele lze sankcionovat jako správní delikt

Závěr

- Při poskytování zboží a služeb dochází k rozlišování, které může být diskriminací, byť neúmyslnou.
- Zamezit diskriminaci v oblasti zboží a služeb napomáhá začlenění osob do společnosti na rovnoprávném základě.
- Ačkoliv jsou prodávající motivováni ekonomickými zájmy, nechovají se vždy racionálně.

Dotazy?
Připomínky?
Náměty ke spolupráci?

Děkujeme za pozornost

Jana Kvasnicová
David Slováček

www.ochrance.cz

www.eso.ochrance.cz

www.facebook.com: Veřejný ochránce práv – ombudsman

www.twitter.com/ochranceprav